

Kentsel Korumada Yönetisel Boyut:

Alan Yönetimi

22 Temmuz 2010
KONU: Edirne Selimiye Camii ve Külliyesi Koruma Alanı Yönetim Planı
SIRA: 004-A

Yaşagül Ekinci
Edirne Belediyesi
Selimiye Camii ve Külliyesi Dünya Mirası Yönetim Alanı Birimi

Koruma Düşüncesinin GELİŞİMİ

Koruma anlayışı, Hıristiyanlığın yayıldığı ilk çağlarda, dinsel etkilere bağlı olarak gelişme göstermiş, Ortaçağ'da siyasal nedenlerle, Rönesans'ta papaların Roma dönemine ait varlıkların restorasyonuna yönelik emirnameleri ile gelişme göstermiştir. 1600'lere gelindiğinde ise İsveç ve Danimarka gibi ülkelerde, taşınır eski eserlerin korunmasına yönelik kral buyrukları ile yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu dönemlerdeki koruma faaliyetleri siyasal ve dinsel nedenlerle yapılan onarımlar ve restorasyonlardan ibaret olmaktadır. Fransız İhtilali sonrasında ise koruma düşüncesinin temelinde-içeriğinde yatan neden ve gerekçeler çeşitlenmeye başlamıştır.

Fransız İhtilali sonrası soyluların ve kraliyetin sembolü olan yapılar yağmalanıp yıkılmıştır. Ancak geniş halk kitlelerinin soylulara duyduğu kızgınlığın ifadesi olan bu yıkımlar sonrası Fransız Kültürüne özgü birçok eserin yok olduğu da ortaya çıkmıştır. Kültürel amaçlı koruma ilk olarak 18. yy'da böylesi bir ortamda; sözkonusu bu yıkımlara tepki olarak doğmuştur ve sonrasında kültürel koruma düşüncesi tüm Avrupa'ya yayılmıştır. .

Yaygınlaşan koruma düşüncesi sonrası korumaya yönelik ilk yasaların hazırlanması ve onarımların bilimsel yöntemle yapılan bir uğraşa dönüşümü ancak 19. yüzyılda olmuştur. *Düşünsel kökeni Avrupa'da olan bu gelişmenin ilk aşamasında Fransa, İngiltere ve İtalya'da Üslup Birliğine Varma kaygısıyla yapılan gelişigüzel onarımlar tartışmalara yol açmış; tepki olarak hiç restorasyon yapılmamasını öneren Romantik Görüş ileri sürülmüştür* (Ahunbay, 1999:8). Aynı dönemde **Tarihselcilik Akımı** (Historicism) Romantik Görüşe karşıt olarak ortaya çıkmıştır.

19. yüzyılın ikinci yarısında ise, sanayi devriminin etkisi ile tarihi ve doğal çevrenin yok olma tehlikesi, tarihi kentlere de ilgiyi artırmıştır. Artan ilgiye karşın koruma anlayışının bugünkü anlamda kentsel nitelik kazanması, ancak II. Dünya Savaşı sonrasında olmuştur. Savaş sonrası, büyük ölçüde tahrip olan, toptan yok edilen kentler koruma anlayışına yeni boyutlar kazandırılmasını gerekli kılmıştır. Böylece tarihi kent ya da kent parçalarının, tarihi, estetik, sosyal ve kültürel değerleri ile birlikte tümüyle korunması ilkesi güçlenmiştir. 1980'ler sonrası ise bütünleşik yani tüm (tarihi-sosyal-kültürel-ekonomik-politik-yasal) girdilerin gözetildiği koruma düşüncesinin gelişimi ile alan yönetiminin oluşmasına zemin hazırlanmıştır.

KENTSEL – KÜLTÜREL - TARİHİ Korumada Güncel Durum

Günümüzde, tarihi anıt ve çevrelerin yaşaması rastlantılara bırakılmamakta, ulusal ve evrensel kültürün bir bileşeni, uygarlık belgesi olarak korunmaları amaçlanmaktadır (Ahunbay,1999:8). Geçmişte onarımın amacı yapıyı ayakta tutmak, yıkılan kısımları yeniden yaparak biçimsel bütünlüğünü korumak, değişen isteklere göre yeni eklerle işlerliğini sağlamak iken, bugün tarihi çevre, (aynı zamanda ve esas olarak) belirli bir dönemin kültürel-kentsel-mimari-sosyal yaşamını açıklayan bir belge olarak değerlendirilmekte ve bu nedenlerle korunması amaçlanmaktadır.

KENTSEL TARİHİ MEKÂNLAR İÇİN GÜNCEL KORUMA ANLAYIŞINI YANSITAN TEMEL BELGE:

TÜZÜĞÜ İLKELERİ 2003

- Mimari mirasın koruma, güçlendirme ve restorasyon çalışmaları, farklı disiplinleri içeren bir yaklaşım gerektirir.
- Mimari mirasın değeri ve özgünlüğü sabit ölçütlere dayandırılmaz. Her kültüre saygı, fiziksel mirasın ait olduğu kültürün içeriğine göre ele alınmasını gerektirir.
- Her tarihi binanın değeri yalnızca belli elemanların görünüşünde değil, yapıldığı zaman ve yere özgü yapı teknolojisinin özgün ürünü olarak tüm bileşenlerinin bütünüdür. Bu nedenle yalnızca cephenin korunarak yapı içinin ortadan kaldırılması, koruma ölçütlerine uygun değildir.
- Potansiyel kullanım, tüm koruma ve güvenlik şartlarını dikkate almalıdır.
- Tarihi yapıdaki herhangi bir müdahale, tüm binanın restorasyon ve konservasyon içeriği içinde ele alınmalıdır.
- Karmaşık tarihleri ile miras yapılarının korunması, tıp biliminde olduğu gibi bir çalışma ve analiz düzeni gerektirir. Mevcut durumun araştırmasında, hasar ve bozulmanın tanımlanmasında, çözüm ölçütlerinin seçiminde ve müdahale sonuçlarının uygunluğunun kontrolünde sırasıyla tetkik, teşhis, tedavi ve kontrol terimleri göreceli olarak karşılık bulmaktadır. Mimari miras üzerinde minimum müdahale ve uygun maliyet sağlamak için bu adımların tekrar edilmesi şeklinde sürekli bir çalışma uygun olur.
- Mimari mirasa yapacağı yarar ya da zarar araştırılmadan hiçbir işlem yapılmamalıdır. Acil güvenlik ölçütlerinin gerekmesi durumunda yapılacak müdahalede dokuyu değiştirilemez yöntemlerle biçimlendirmekten kaçınılmalıdır.

Kaynak: (http://www.international.icomos.org/charters/structures_e.pdf).

ALAN YÖNETİMİ: Güncel KENTSEL – KÜLTÜREL - TARİHİ Korumada Yönetmelik Sistemi

Kentler yaşayan organizmalardır ve tarihi bir eşyayı veya belgeyi kapalı bir mekânda, müzede saklamak göreceli olarak kolaydır; buna karşılık tarihi bir kenti özelliklerini yitirmeden koruyabilmek; disiplinlerarası bir çalışma, iyi bir örgütlenme, maddi kaynak ve duyarlı bir kamuoyu desteğini (Ahunbay 1999, 27). yani koruma sürecinin iyi yönetimini gerektirir. Çünkü çağdaş korumanın kapsamı çok geniştir ve bu nedenle araç olarak kullanmak zorunda kaldığı bilgiler, mimarlık ve kentbilim alanlarının bilgisini aşmaktadır (Kuban,2000:52).

Çağdaş Koruma anlayışı içinde kentsel korumada aktif rol üstlenen farklı kitle ve disiplinlerin koruma eylemlerini, toplumsal uzlaşma ve diyalog zemininde “**katılım**” ile bir araya gelerek, “**etkin**” şekilde ve **sürdürülebilirlik** çerçevesinde “**planlı**” olarak yürütmesi gerektiği kabul görmektedir. Bu gerekliliğin bir sonucu olarak korumanın, coğrafi, sosyal ve kültürel mekânlar bütünü içinde sağlanmaya çalışılması "alan yönetimi" kavramının temelini oluşturmaktadır. Bir başka deyişle Alan Yönetimi, “**koruma**” ve “**yönetim**” kavramlarını birleştiren çağdaş korumanın yönetsel boyutudur.

Herhangi bir yaşamsal alandaki tüm kaynaklar her halükarda (iyi veya kötü) yönetilmektedir. **İnsan elinin değdiği tüm alanların**, işlevselliğin sağlanması, kaynakların değerlendirilmesi veya insan yaşamının devam ettirilmesi için bir takım **yönetim faaliyetlerine maruz kaldığı**, bizler tarafından günlük yaşam içinde fark edilmese dahi **bilinmektedir**. İnsan yaşamına konu olan tüm alanlarda her kurum kendine düşen sorumlulukları mükemmel bir şekilde yerine getirirse dahi, **YÖNETSEL SİSTEMDE**; yetki çakışması, işlem tekrarı, gecikmeler, işlemin hiç yapılamaması, yanlış işlem yapılması, ekonomik kaynakların ve zamanın verimsiz kullanılması v.b. **SORUNLAR ORTAYA ÇIKMAKTADIR**. Bu sorunların önüne geçilmesi için koruma alanları ve sitlerde koruma, yaşatma, kullanma koşullarının bağlandığı yönetsel eşgüdüm mekanizmasına; “**Alan Yönetimi**”¹ denmektedir.

Türkiye'nin idari yapılanması Anayasa ile düzenlenmiştir ve yerel veya merkezi yeni bir idare oluşturmak Anayasa değişikliği gerektirir.

Unutmayalım ki “Alan Yönetimi” 2863 Sayılı Kanun ile oluşturulmuş ve 26006 Sayılı Yönetmelik ile de düzenlenmiştir.

¹ “Korumanın Yönetimi”, Koruma Alanının Yönetimi” gibi adlarla da anılan sözkonusu faaliyetler, bu çalışmada ulusal mevzuatta tanımlandığı şekli ile “Alan Yönetimi” olarak kullanılmıştır.

Alan Yönetimi bir tür eşgüdüm platformudur. Korunacak alanda sorumluluk sahibi kurumlar, alanda yaşayanlar ve alandan geçici faydalananlar arasında iletişimi sağlayacak bir platformdur. Alan Yönetimi bu açıdan bir yönetsel mekanizma olmakla birlikte, yeni bir **yerel idari birim oluşturMAmaktadır**. Örneğin koruma alanı (konumuzdaki gibi) kentsel sit ise kentin mülki idare amiri vali, yerel yönetimin başında ise belediye başkanı vardır. Kentteki tüm kamu hukuku nesnesi idari birimler görevlerini yürütmeye devam ederken, “alan yönetimi”, sayılan idari birimler ve diğer kentsel paydaşlar arasında, eşgüdüm ve katılım mekanizması oluşturan, bir tür iletişim sistemidir. Öyle ki alan yönetimi, özel ilgi guruplarının kurduğu ve genellikle WEB tabanlı iletişim sağladıkları “paylaşım sitesi”, “paylaşım gurubu” türü yapılanmaların bir benzeri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak unutulmamalıdır ki Alan Yönetiminin dayanağı gönüllülük esası değil; koruma ile ilgili yerel kişi ve kurumları bir araya getirecek şekilde kurgulanmış yasal zorunluluklardır. Çünkü kültürel koruma gönüllülük temelinde çalışan bir sistem olarak kurgulanamayacak kadar önemli bir gereklilik-toplumsal bir ihtiyaçtır.

Şekil-1: Alan Yönetiminde Mekansal ve Kurumsal Unsurlar

Yaşagül Ekinci, 2009

UNESCO, ICOMOS ve ICCROM gibi kültür ve koruma ile ilgili çalışmaların ana hatlarını belirleyen uluslararası kurumların çabaları ile koruma yönetiminin; “Nasıl?”, “Kimlerle?”, “Neden?” ve “Ne zaman?” yapılacağı konusunda belirli yöntemler ortaya konulmaktadır. Alan yönetimi ise söz konusu uluslararası kurumların ve kimi gelişmiş ülkelerin ulusal deneyimlerinin derlenmesi ile ortaya çıkan; koruma yönetimine ilişkin en yeni kavramlardandır.

Kentsel Koruma Alanlarının Yönetilmesinde Görev ve Yetkisi Bulunan Kurumlar;

Yönetmel Kurumlar: Yerel ve merkezi yönetim,

Teknik Personel: Koruma danışmanı, uzman, mimar, şehir plancı, tarihçi, eğitimci, sanat tarihçisi, doğa bilimci, sosyolog, ekonomist, turizmci vb.,

Mülkiyet Kullanıcıları: Mülkün sahibi, alanda ikamet eden halk ve yerel dışı kullanıcılar (Turist, ziyaretçi, , v.b.)

Korumanın Finansal Kaynaklarını Yönlendirenler: Merkezi ve yerel yönetimler, özel ve tüzel şahıslar, uluslararası örgütler vb.

Eğitim Kurumları: Koruma bilincini, literatürünü oluşturan ve destekleyen üniversiteler, enstitüler, uluslararası kurumlar ve daha çok koruma bilincini, kültürünü yayınlamaya yarayan örgün ilköğretim okulları vb

Günümüzde kültürel birikimlerin belgesi olarak kabul edilen tarihi\kültürel çevrelerin nasıl yönetileceği hususu, koruma uygulamalarının temelini teşkil etmektedir. Bir başka deyişle “alan yönetimi” anlayışının temsil ettiği çok disiplinli koruma anlayışı, çağdaş koruma tekniklerinin bileşkesidir.

Not: Bu metin, Yaşagül Ekinci tarafından, T.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Yüksek Lisans Programı-2009 bitirme tezi olarak hazırlanan ‘*Tarihi Çevre Korumanın Yönetmel Boyutu ve Yerel Yönetimlerin Sorumlulukları; Selimiye Camii Alan Yönetimi Örneği*’ adlı yüksek lisans tezindeki bilgiler temel alınarak oluşturulmuştur.

KAYNAKÇA

- Ahunbay, Zeynep, (1999), *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*, 2. Basım, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul
- Jokilehto, Jukka (2002), *A History of Architectural Conservation*, Butterworth-Heinemann
- Kuban, Doğan, (2000), *Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu – Kuram ve Uygulama*, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul
- Kültür Politikaları ve Yönetimi Yıllık 2009*, (2009), Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Maliye Bakanlığı, (2003), *İyi Yönetişimin Temel Unsurları*, Avrupa Dış İlişkiler Daire Başkanlığı, Ayrıntı Basımevi.
- ODTÜ, (2004), 5226 sayılı, “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” la ilgili olarak ODTÜ Mimarlık Fakültesi Görüşü, <http://www.google.com.tr/search?hl=tr&q=5226+say%C4%B1%C4%B1+kanun+gerek%C3%A7esi&btnG=Google%27da+Ara&meta=&aq=f&oq=> (Erişim: 03.05.2009)
- Ruskin, John, ([1880] 1989), *The Seven Lamps Of Architecture*. New York: Dover Publications
- TMMOB Mimarlar Odası, (2008), *Alan Yönetimi, Korumada yeni Tanımlar Yeni Kavramlar, Çatalhöyük Atölye Çalışması*, Yayına Hazırlayanlar: Emre Madran, Ela Bozkurt, TMMOB Mimarlar Odası, Ankara

WEB Kaynakları

- http://www.un.org/esa/dsd/agenda21/res_agenda21_27.shtml
- http://www.un.org/esa/sustdev/documents/WSSD_POI_PD/English/POIchapter11.htm#I
- <http://www.spab.org.uk/what-is-spab-/the-manifesto/>
- http://www.icomos.org/docs/athens_charter.html
- http://209.85.135.132/search?q=cache:ESJen.wikipedia.org/wiki/Camillo_Boito+camiiilo+boito+1883&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr
- http://www.icomos.org/venice_charter.html.
- <http://whc.unesco.org/archive/convention-en.pdf>.
- <http://www.icomos.org/docs/amsterdam.html>
- http://www.international.icomos.org/charters/structures_e.pdf

Yasa ve Yönetmelikler

- 2863 Sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu”, Kabul Tarihi: 21.07.1983. (3386, 4629 ve 5226 sayılı kanunlarla değişik)
- 5226 Sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun”, Kabul Tarihi: 27.07.2004.
- 26006 Sayılı “Alan Yönetimi İle Anıt Eser Kurulumunun Kuruluş ve Görevleri İle Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik”, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi:27.11.2005